

DOI 10.36074/logos-13.12.2024.026

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНА НА ВИХІД З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Ковбасюк Є.Є.¹

Науковий керівник: Асірян Сюзанна Рафіківна²

1. студентка факультету міжнародного та європейського права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, УКРАЇНА

2. канд.юрид.наук, асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, УКРАЇНА

Кінець 2009 року став важливою віхою для об'єднаної Європи, яка на той час стикалася з наслідками не лише фінансово-економічної, а й інституційної кризи, зокрема через розширення Європейського Союзу. 1 грудня 2009 року набрав чинності Лісабонський, підписаний 13 грудня 2007 року на саміті ЄС у Лісабоні. Повна офіційна назва цього документу — "Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз і Договір про заснування Європейського Співтовариства". Уперше в історії ЄС Лісабонський договір визначає умови та процедуру виходу зі складу Союзу, закріплюючи право на вихід у статті 50 [1].

Лісабонський договір, що набув чинності 1 грудня 2009 року, став компромісним рішенням для країн-членів після невдалої спроби ухвалити Конституцію для Європи. Цим договором було включено статтю 50 до Договору про Європейський Союз (ДЕС), яка дозволяє будь-якій державі-члену, дотримуючись своїх внутрішніх конституційних норм, прийняти рішення про вихід з Союзу та передбачає процедуру цього виходу. Подібне положення про вихід також містилося в проекті Конституції (ст. 1-60 «Добровільний вихід із Союзу»). Коли цю норму включали до договору у 2007 році, мало хто міг уявити, що невдовзі її доведеться застосовувати на практиці. ЄС вважався успішним об'єднанням з економічною стабільністю та високим рівнем добробуту громадян, які користувалися надійною та привабливою колективною валютою — євро. На той час більш актуальними були питання

розширення ЄС: прийняття нових членів, розширення Шенгенської зони та зони євро.

Отже, що ж регулює ст. 50 ДЕС? По-перше, ця стаття закріплює право держави-члена ЄС на вихід із Союзу. Проте навіть до прийняття цієї норми таке право існувало, адже установчі договори ЄС, маючи природу міжнародних договорів, дозволяли застосовувати загальні положення про припинення, денонсацію чи вихід з договорів будь-якою державою за їх відсутності. Головна відмінність полягає в наднаціональному характері цієї норми, що проявляється в особливій процедурі укладання угоди, про що йтиметься далі. По-друге, стаття 50 ДЕС визначає процедуру виходу. Рішення держави про вихід з ЄС є повідомленням. Після того, як держава надсилає відповідне повідомлення, ЄС проводить переговори і укладає з ним угоду про умови виходу з урахуванням майбутніх відносин з ЄС. Рада Європейського Союзу, отримавши рекомендації Європейської комісії, приймає рішення про початок переговорів і призначає представника ЄС або керівника переговорної групи (пункт 3 статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу – ДФЕС). Від імені Союзу угода укладається Радою ЄС, яка приймає рішення кваліфікованою більшістю після схвалення Європейським парламентом. Кваліфікована більшість становить не менше 72% членів Ради ЄС, що представляють держави-члени, в яких проживає не менше 65% населення цих держав (пункт "b" пункту 3 статті 238 ДФЕС). Встановлено строки припинення дії договорів для держави, що виходить з ЄС: з дня набрання чинності Угодою про вихід або, у разі її відсутності, два роки з дати подання повідомлення про намір вийти, якщо тільки Європейська Рада, за згодою цієї держави, одногосно не прийме рішення про продовження цей період. Представники держави, що йде, не беруть участі в обговореннях і рішеннях Європейської ради та Ради ЄС, що стосуються цієї держави. Стаття також визначає, як держава може знову вступити до ЄС після виходу з неї — загальні правила статті 49 ДЕС застосовуються до неї як до нової держави, яка хоче приєднатися до ЄС. Стаття 50 Лісабонського договору не передбачає спеціальних режимів для такої держави.

Будь-яка держава-член може прийняти рішення про вихід із Союзу відповідно до своїх конституційних норм. Держава-член, яка прийняла таке рішення, повідомляє Європейську Раду про свій намір. На підставі вказівок Європейської Ради Союз проводить переговори з цією державою і укладає угоду, що визначає умови виходу і основу для майбутніх відносин з Союзом.

Переговори про укладення угоди проводяться відповідно до статті 218 Договору про функціонування ЄС. Угода укладається від імені Союзу Радою, яка приймає рішення кваліфікованою більшістю після схвалення

ABSCHNITT 6.

RECHT UND VÖLKERRECHT

Європейським парламентом. Установчі договори перестають застосовуватися до відповідної держави з дати набрання чинності Угодою про вихід або, у разі відсутності такої угоди, через два роки після повідомлення, згаданого вище. Однак цей термін може бути продовжений, якщо Європейська рада одногосно погодиться з державою-членом, що виводить. В рамках цієї процедури представники держави-члена в Європейській Раді та Раді ЄС не беруть участі в обговореннях та прийнятті рішень, що стосуються цієї держави. Кваліфікована більшість у цих положеннях статті 50 визначається відповідно до статті 238 Договору про функціонування ЄС. Якщо держава-член, що вибуває, вирішить знову приєднатися, її заява розглядається відповідно до процедури, передбаченої статтею 49 Договору про ЄС [3].

Право держави-члена на вихід з Європейського Союзу, закріплене у статті 50 Договору про Європейський Союз, є відносно новим явищем у міжнародному праві. Незважаючи на свою уявну простоту, реалізація цього права пов'язана з безліччю складнощів і протиріч.

Основні проблемні аспекти:

Стаття 50 встановлює лише загальний порядок виходу, залишаючи безліч питань відкритими. Наприклад, немає чітких термінів для переговорів, не визначені критерії «добросовісної співпраці», яка повинна супроводжувати процес виходу. Це створює підґрунтя для різних тлумачень і маневрів з боку як виходить держави, так і решти членів ЄС.

Рішення однієї держави вийти з ЄС неминуче впливає на решту членів Союзу. Це може призвести до економічних потрясінь, політичної нестабільності і навіть до сумнівів у майбутньому самого ЄС.

Одним із найскладніших питань виходу є розподіл активів та зобов'язань між державою, що виходить, та ЄС. Це стосується не тільки фінансових питань, а й різних угод, проектів і програм, в яких брало участь виходить держава.

Статус громадян держави, що виходить після Brexit став одним з найбільш обговорюваних питань. Необхідно було вирішити проблеми з їх правами на проживання, роботу та соціальні гарантії в інших країнах ЄС.

Процес виходу може зайняти тривалий час, що створює невизначеність і ускладнює планування як для держави, що виходить, так і для ЄС.

Вихід Великобританії з ЄС (Brexit) став першим випадком реалізації статті 50 і продемонстрував всю складність і суперечливість цього процесу. Brexit виявив безліч проблем, які раніше не були повністю усвідомлені: складність переговорів між Великобританією та ЄС були тривалими та складними, охоплюючи широкий спектр питань від торгівлі до безпеки.

Процес Brexit викликав глибокі політичні розбіжності як у Великобританії, так і в ЄС. Вихід Великобританії з ЄС вже призвів до

негативних економічних наслідків для обох сторін. Право держави-члена на вихід з ЄС є важливим елементом демократії та суверенітету. Однак реалізація цього права пов'язана з безліччю труднощів і вимагає ретельного опрацювання. Досвід Brexit показав, що вихід з ЄС – це складний і тривалий процес, який може мати далекосяжні наслідки. Тепер, коли пил першого виходу держави-члена з ЄС повільно осідає, можна зробити крок назад і проаналізувати «закон про вихід» більш повно. Його основні характеристики розкривають значну і значною мірою виняткову роль ЄС як такого в процесі переговорів і укладення як угоди про вихід, так і майбутньої торгової угоди. Це відображає процедуру, якій, можливо, не приділялося надто багато уваги, коли вона була включена до Договору, але яка стала основою для подальшого обширного інституційного та наукового тлумачення. Закон ЄС про вихід свідчить не тільки про те, що держави-члени, які бажають вийти з Союзу, повинні дотримуватися суворих правил і процедур, але також і те, що ці правила і процедури частково залишаються актуальними після фактичного виходу.

Висновок. Отже, можна стверджувати, що механізм реалізації права на вихід з Європейського Союзу, передбаченого ст. 50 Лісабонського договору, на сьогодні залишається нерозробленим. Постає потреба у внесенні нових змін до установчих актів Союзу, які б регламентували процедуру припинення членства в ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] A Very European Way Out: Polity Maintenance and the Design of Article 50 / J. Ganderson та ін. *Government and Opposition*. 2024. С. 1–22. URL: <https://doi.org/10.1017/gov.2023.44> (дата звернення: 07.12.2024).
- [2] Committee, International Relations and Force, Brexit Task, A Review of Economic Analyses on the Potential Impact of Brexit (October, 2020). ECB Occasional Paper No. 2020249. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3711524>
- [3] Ganderson J. Exiting after Brexit: public perceptions of future European Union member state departures. *West European Politics*. 2023. С. 1–24. URL: <https://doi.org/10.1080/01402382.2022.2164135> (дата звернення: 07.12.2024).